

**Kentsel Dönüşüm Projesi Kapsamındaki Hacılar Mahallesinde
Yaşayanların Bu Projeye Bakışları***

Responses to Urban Transformation Project: Example of Hacılar

Nevin GÜNGÖR ERGAN** - Birsen ŞAHİN***

Özet

Türkiye’de özellikle büyük kentlerde yoğun biçimde görülen gecekondulaşma sorunu, son yıllarda belediyelerin kentsel dönüşüm projeleri” ile aşılmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmada yarı-yapılandırılmış mülakat tekniği ile kentsel dönüşüm projesi kapsamında olan - Ankara’nın Altındağ İlçesindeki- “Hacılar Mahallesi”nde yaşayanların kentsel dönüşüm projelerine ilişkin bilgileri ve bu projenin mahallelerinde uygulanmasını isteyip/istemedikleri konusundaki görüşleri alınmıştır. Sonuçta, ev sahipleri ve özellikle gençlerin kentsel dönüşüm projelerinin mahalleleri için çok faydalı olacağını, kiracıların ise faydalı olmayacağını düşündükleri saptanmıştır. Çok katlı evi olanların büyük bir kısmının da yine bu uygulamanın kendileri için faydalı olmayacağını düşündükleri ve projenin uygulanmasını istemedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kavramlar: Kentleşme, göç, gecekondulaşma, kentsel dönüşüm, toplumsal kalkınma, modernleşme, toplumsal değişme, sosyal bütünleşme

Abstract

The squatter problem, a prevalent problem in the big cities of Turkey, has been tried to overcome in recent years by the urban transformation projects of municipalities. This paper examines the responses of the population of the Hacilar quarter (in Altındağ district of Ankara) to urban transformation project. Responses have been recorded through a semi-structured interview techniques. The study has reached the conclusion that the younger generation supports the projects, while the renters do not find the project beneficial. Most of those who own multiple storey houses are against the project and do not want the project to be implemented.

Key Words: Urbanization, migration, squatter, urban transformation, social development, modernization, social change, social integration

* Bu makaledeki verilerin bir kısmı V. Ulusal Sosyoloji Kongresinde “Kentsel Dönüşüm Projelerinin Gerçekleştirildiği Alanlarda Yaşayanların Bu Projelere Bakışları” adlı bildiriye sunulmuştur.

** Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, nevine@hacettepe.edu.tr

*** Dr., Hacettepe üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, birsahin@hacettepe.edu.tr

Giriş

İnsanların göçebe yaşam biçiminden, yerleşik yaşam kültürüne geçişleri ile birlikte kentleşme de görülmeye başlamış ve kentleşme hem zamana, hem de topluma göre farklı özelliklere bürünmüştür. Günümüzdeki anlamda kentleşmenin bir başka ifade ile modern anlamda kentlerin ise Sanayi Devrimi ile ortaya çıktığı düşünülmektedir.

Kentsel yaşamın yaygınlık kazanması ve kent kavramının bütün anlamıyla organize edilmiş bir sosyal yaşam olarak görülmeye başlanması son 150 yılda gerçekleşen sanayileşme sürecinin bir ürünü olması nedeni ile sanayi devrimi, bir kentsel devrimi de beraberinde getirmiştir (Canatan, 1995, s.2). Bu ilk olarak Batı'da görülmüş ve modern kentleşme, Batı'da hızla gelişmiştir. Azgelişmiş ülkelerde ise modern kentleşme hem geç, hem de sağlıksız şekilde yaşanmaya başlamıştır.

Türkiye'de de önemli kent sorunları içinde öncelikli alanlardan olan gecekondu hem Batı'daki kent merkezleri içinde yer alan yoksulluk alanları şeklinde, hem de Batı'ya benzemeyen bir biçimde merkezden uzak alanlarda görülen gecekondulaşma şeklinde yaşanmaktadır. Çünkü Türkiye'de gecekondulaşma daha çok, büyük ve gelişmiş kentlerin olduğu bölgelerde göç ve işsizlik sonucu oluşmuştur.

Türkiye'de II. Dünya Savaşı yılları içinde ortaya çıkmış toplumsal bir olgu olan gecekonduları önlemek için ilk yasa 1948 yılında çıkarılmış, ancak o tarihe kadar büyük kentlerde yaklaşık 25-30 bin gecekondu yapılmıştır. 1953 yılında izinsiz yapılarla ilgili ikinci yasa çıkarıldığında ise gecekondu sayısı 80,000'e yaklaşmıştır. Bu rakam 1960 yılında 240,000, 1970 yılında 600,000 ve 1978 yılının sonlarında ise 850,000 olmuştur. Gecekondu alanlarının diğer şehirlere göre daha yoğun olduğu Ankara'da 1960-1966 arasındaki 6 yıllık dönemde, gecekondu sayısının 70.000'den 100.000'e, 1966-1978 arasındaki 12 yıllık dönemde ise 100.000'den 240.000'e yükseldiği görülmüştür. İstanbul'da da durum buna yakındır (Keleş, 1978, s.187).

Türkiye'de çarpık kentleşmenin ve gecekondulaşmanın neden olduğu büyük toplumsal sorunların giderilmesi ve toplumsal kalkınmaya katkıda bulunmak için yeni bir çözüm önerisi olarak son dönemde yerel yönetimler ardi ardına kentsel dönüşüm projeleri başlatmaktadırlar. Bu projeler ile "büyük şehirleri yaşanmaz hale getiren plansızlığın önüne geçmek ve çağdaş yerleşimler oluşturmak... (skyscrapercity. (t.y), <http://skyscrapercity.com/archive/index.php/t-290388.html>) amaçlanmaktadır.

Kentsel dönüşüm projelerinin kapsamında olan ancak henüz yıkım başlatılmamış olan Hacılar Mahallesi gerçekleştirilen bu araştırmada, gecekondulaşma olgusu bağlamında gecekondu sorunu ve sorunun aşılması için getirilen bir öneri olarak kentsel dönüşüm projeleri ele alınarak; kentsel dönüşüm projeleri kapsamındaki alanlarda yaşayan halkın, bu projeler hakkındaki bilgi düzeylerini, projeye bakışlarını, projenin yaşadıkları yerde uygulanmasını isteyip istemediklerini ve bunun gerekçelerini betimsel bir biçimde ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Kentsel yaşama ilişkin sorunların çözümünde ise başta BM olmak üzere çeşitli kurum ve kuruluşlar öneriler getirmekte ve bunların bir kısmı yasal düzenlemelere dönüşmektedir. Modernlik bağlamında gelişmiş ülkelere göre değerlendirilen az gelişmiş ülkeler ise -özellikle çözüm önerilerinde de bu ülkelerin öncülük ettiği faaliyetleri uygulayarak- kentleşmeye ilişkin sorunları gündeme almaya ve çeşitli çözüm önerilerini uygulamaya başlamışlardır. Çalışmanın bu bölümünde modernleşme teorileri bağlamında kentleşme hareketleri ve kentleşme sorunlarının aşılmasına yönelik olarak gelişmiş ülkelerde getirilen önerilerin, az gelişmiş ülkelerde de uygulama alanlarından biri olan kentsel dönüşüm projeleri ile bağlantısı ele alınmaktadır.

Kavramsal Çerçeve

Burada çalışmada kullanılan temel kavramlar olan, kentleşme ve göç, gecekondulaşma ve kentsel dönüşüm kavramları ele alınmaktadır.

Kentleşme ve Göç

Türkiye’de kentleşmenin gelişim sürecine baktığımızda, Osmanlı İmparatorluğu’nun yükselme çağında, büyükçe kentlerin olduğu ve bunların imparatorluğun her tarafına dağılmış oldukları görülmektedir. Kentlerin bu şekildeki dağılımı aynı zamanda ticari, kültürel ve mekansal icraatların da dengeli bir şekilde dağılmasını sağlamıştır. Kendilerine işleyecek toprak verilen köylülerin kentlere göç etmeleri vergi nedeni ile yasaklanmıştır. Kente göç edenler hem toprak ile ilgili bütün vergileri, hem de devletin gelir kaybını karşılamak üzere 75 akçelik bir çift bozan cezasını ödemek zorundadırlar. 17. yüzyılın başlarından itibaren yoksul, işsiz kalan köylü kente (özellikle İstanbul’a) göç etmeye başlamıştır. 19. yüzyılın ilk yarısından itibaren ise, Batı ülkeleriyle olan ilişkiler ve ticari anlaşmalar sonucu, gelişmiş sanayi üretimini yapamayan Osmanlı kentlerinin eski önemini yitirme süreci hızlanmıştır (Keleş, 1978, s. 26-27; Öktem, 2003, s.186). Avrupa’da doğan ve gelişen modernite projesi, sanayi devriminin gerçekleşmesi sonrasında evrensel bir proje olarak 1840’lı yıllardan itibaren Osmanlı ekonomisini etkileyerek, Osmanlıyı kapitalist ilişkilere açmıştır. Bu gelişmeyle aynı dönemde, hem sağlık koşullarında yaşanan bazı gelişmeler, hem imparatorluğun kaybedilen topraklarından gelen Müslüman nüfusun göçü ile Osmanlıda kentlerin büyümesi ve kentlerin çevrelerinde göçmen mahallelerin oluşması söz konusu olmuştur. 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra yaşanan bu sorun, Avrupa Ülkelerindeki kurumsal yapılara benzer kurumların geliştirilmesi ile aşılmaya çalışılmış ve İstanbul’da 1855’te “şehremaneti” yani “belediye” kurulmuştur. 1877’de ise I. Meşrutiyet döneminde çıkarılan Belediye Kanunu ile bu yeni yönetim biçimi tüm imparatorluğa yayılmıştır. Ayrıca aynı dönemde,

1836-37 yıllarında İstanbul'da ilk kent planlaması yapılmıştır (Tekeli, 1998, s.2-3). Aslında bu faaliyetler, Osmanlıda -bir nevi- ilk kentsel dönüşüm hareketinin gerçekleşmesi olarak değerlendirilebilir.

Osmanlıda yaşanan bu değişimler Cumhuriyet dönemine -özellikle liman kentlerde- büyük ölçüde dönüşmüş bir kentsel yapı ve yaşam, güçsüz de olsa bir belediye kurumu ve önemli kentlerde -mevzii planlar düzeninde de olsa- uygulanmaya başlanmış bir kent planlama pratiği bırakmıştır (Tekeli, 1998, s. 3). Cumhuriyet döneminde, modernite hareketinin başkentini oluşturma amaçlı politika ve uygulamalar sonucunda, Ankara'nın ülkedeki tüm kentlere örnek olması açısından (Teknik toplantı, 2002, s. 12) kentsel yapının şekillenmesine önem verilmiştir.

Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllarla, II.Dünya savaşı arasındaki dönemde kentleşmede görülen çok hafif kıpırdanmalar, devlet eliyle kurulan temel sanayi kuruluşlarına bağlanabilir. II. Dünya savaşı sonrasında başlayan hızlı kentleşmenin ise tarımda makineleşmenin sonucu olduğu söylenebilir (Keleş, 1978, s. 26-27). Türkiye'de II. Dünya savaşından sonra çok hızlı bir sosyal ve ekonomik değişim yaşanmaya başlamıştır. Bu değişim aslında Dünyadaki diğer ülkelerde de görülen kırsal alanlardan kentlere göçün artması ile yaşanmıştır. Türkiye'de 1927 yılında toplam nüfusun %24'ü kentlerde yaşarken, bu oran 1990 yılında %59'a ulaşmıştır (Erman, 1997, s 92). II. Dünya Savaşı sonrasında hızlı bir kentleşme yaşayan Türkiye'de eğer 100,000 den fazla nüfuslu yerleşmeler kent olarak tanımlanırsa, 1945'te ülke nüfusunun %18.3'ünün, 2000 yılında ise %60'ının kentlerde yaşadığı görülür (Torunoğlu, 2005, s. 4). Bir başka ifade ile 55 yılda kentte yaşayan nüfus sayısı yaklaşık 3 kat artmıştır. Ancak kentte yaşayan kişi sayısının bu kadar hızla artmasına rağmen, kente yerleşenlerin kentleşmesi ya da kent yaşamının imkanlarından faydalanmaları bu kadar hızlı gerçekleşmemiş; aksine, gecekondu mahallelerinin yaygınlaşması ile hem altyapı sorunu, hem sağlıksız konut sayısı, hem de kentte yaşayan yoksul kişi sayısı artmıştır.

Ankara'nın kentleşme, aynı zamanda gecekondulaşma süreci şu şekilde gerçekleşmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun sof ticaretine dayanan bir ticaret merkezi olan Ankara, Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu zaman 20.000 nüfuslu büyükçe bir Anadolu kasabasıdır. Ankara 1923'te başkent yapıldıktan sonra hızlı bir gelişme göstermiştir. Devlet merkezi görevlerinin kente çektiği nüfus ve bu nüfusun tüketim gereksinimleri, Ankara'yı kısa sürede bir büyük kent haline getirmiştir. Hızlı gelişmeyi gören Cumhuriyet kurucuları, Ankara'nın düzenli gelişen bir kent olması için uzun dönemli bir plan hazırlatırlar. Planı hazırlama görevi ise 1928'de uluslararası bir yarışma sonucunda, Alman kent bilimcisi Herman Jansen'e verilmiştir. 1928 yılında kentin nüfus artışını tahmin edenler 50 yıl sonrası için 300.000 rakamını ileri sürmüşler, Jansen ise bunun mümkün olamayacağını söylemiştir ve kentin 300,000 nüfuslu olacak şekilde planlanması ona zorla kabul ettirilmiştir. Fakat 20 yıl sonra Ankara'nın nüfusu bu rakama

ulaşmış ve 1956'da yeni bir plan hazırlanması gerekmiştir. Başkent 1978 yılında 2 milyona yakın büyük bir kent haline gelmiştir; ancak bu büyük kentin %65'ini gecekondu bölgeleri oluşturmaktadır. 20. yüzyılın başlarında kurulan kentlerden çok azı Ankara'daki ölçüde düzensiz bir gelişmeye sahne olmuştur (Keleş, 1978, s. 34-35; Teknik Toplantı, 2002, s.12). Böylece Ankara'da gecekondulaşma kentleşmenin bir başka yüzünü oluşturmuştur.

Gecekondulaşma

1940'lı yıllardan itibaren halk diline girmiş bulunan gecekondu (Sarıoğlu, 2001, s. 95) ile ilgili ilk tanımı İbrahim Öğretmen, "Ankara'da 158 Gecekondu" isimli monografik çalışmasında yapmıştır. Buna göre gecekondu "İmar yasalarına tamamen aykırı ve çoğu zaman en iptidai konfor şartlarından yoksun bir şekilde ve aceleci yapılan konutlara verilen addır". Aynı eserde bir başka gecekondu tanımı daha yapılmıştır. Buna göre ise "gecekondu uygunsuz ve tapusuz olarak kullanmak amacı ile başkasına ait arazinin zorla elde edilmesidir. Gecekondu amme veya kişilere ait emlak üzerine kurulur" (Aktaran: Sevgi, 1989, s.79).

Batı'da 1960'lı yıllarda önemli sorunlar arasında yer almaya başlayan, alt gelir grubunun sağlıksız yerlerde yaşamaları ve konut sorunları (Wilson, 1987, s. 261) Türkiye'deki gecekondu sorunlarının yoğunluk kazanması ile yakın döneme rastlamaktadır. Gecekondu sözcüğünün Türkiye'de ilk kullanıldığı zamana bakıldığında, önemli sorunları gündeme taşıyan ve dile getiren basın kuruluşlarında bunun 1945 yılına kadar yer almadığı görülmektedir. Kente ilişkin haberler kentsel altyapı yetersizliklerini, güvenlik sorunlarını, konut yetersizliklerini ve bu yetersizlik nedeni ile ortaya çıkan spekülasyon kazançları ele almış, ancak 1947 yılına gelindiğinde gecekondu sorunu yoğun bir şekilde gazetelere yansımıştır (Şenyapılı, 1998, s. 302). 1947'de gazetelerde Ankara'da Altındağ'da toprağa kazılan, tepesi teneke ile çevrili, baca ve tepe penceresi olarak ters çevrilmiş gaz tenekesi kullanılan oyuklardaki mekanlarda 40 bin kişinin yaşadığından söz edilmiştir (Aktaran: Şenyapılı, 1998, s. 302).

Türkiye'de 1950'li yıllarda yaşanan tarımda mekanizasyon ve ulaşım ağının gelişmesi ve Pazar ekonomisine geçiş gibi unsurlar köyden kente yoğun bir göçün oluşmasına, bu da kentlerde gecekondulaşmanın yoğunlaşmasına neden olmuştur (Erman, 1998, s. 317). Ankara'da 1923-30 döneminde gecekondu olgusunu hazırlayan unsurların başında ise başkent olmanın yol açtığı inşaat, ticaret ve hizmetten oluşan üç yeni sektördeki istihdam alanları gelmektedir. Ayrıca, Ankara'da gecekondulaşma olgusunu hazırlayan bir diğer husus eski şehir kesimlerindeki boş, denetimsiz ve plan dışı bırakılmış alanların olmasıdır. Bunların başında da Altındağ gelmektedir. Çünkü, Ankara'ya 1940'lardan sonra ilk büyük göç yığınları geldiğinde, Ankara'da bu gelen nüfusu istihdam edecek örgütlü bir sanayi, ve de yaygın küçük sanayi olmaması nedeni

ile tek iş kaynağı kent merkezinde bulunabilecek işlerdir. Ankara'ya göç edenler de, iş merkezi ve yerleşik bölgelere en yakın, boş ve denetimsiz, %25'in üzerinde eğimli, sel yatağı ya da Altındağ gibi heyelan bölgesi gibi alanlara yerleşmeye çalışmışlardır. İlk gecekonduların özellikle kale civarındaki alanlarda ortaya çıkmasının bir başka nedeni İçkale'nin bir geçiş bölgesi haline gelmesi, kente yeni gelenlerin ve konut yapma olanağı olmayan kişilerin buradaki konutlardan ev kiralarak burayı geçici yerleşme alanı olarak görmeleridir (Sarıoğlu, 2001, s. 95; Şenyapılı, 1998, s. 303). 1970'lere gelindiğinde ise gecekondular artık sadece kısal alanlardan göç edenlerin barınacakları yerler olmaktan çıkmış, bir tür yatırım aracına dönüşmüştür. Önceden kamu arazisi üzerinde hak talep eden spekülâtörler için bu alanlar bir nevi kar aracı haline gelmiştir (Aktaran: Erman, 1997, s. 93).

Keleş'e göre (1978, s.187-189) İstanbul'daki gecekondular bir yandan sanayi kuruluşlarının olduğu semtlerde fabrikaların çevrelerinde, bir yandan da sanayiden bağımsız belediye sınırlarına yakın yerlerdeki arsalar üzerinde kurulmuştur. Ankara'da da İstanbul'a benzer şekilde her iki biçimde de kentleşme görülmektedir. Örneğin, Altındağ'da kent merkezine yakın yerlerde gecekondular yapılırken aynı zamanda, Topraklık, İncesu, Mamak ve Çankaya gibi merkeze uzak yerlerde de gecekondular oluşmuştur. Ancak burada önemli olan bir başka hususu Kıray (1998, s. 24) şu şekilde özetlemektedir. Başlangıçta geçici mekanlar olarak görülen bu yerleşim birimleri zamanla kalıcı bir hale dönüşmüş, oturanların yaptığı kendilerine ait olan gecekondular hakim hale gelmiştir. Böylece bir nevi alt orta tabaka konut mahallesi ortaya çıkmıştır. Fakat şehre yayılma devam ettikçe, hızla bu alanda hem kiraya verilmek üzere spekülâtörler tarafından hem de yeni gelenlerin kendileri tarafından birçok gecekondular birden yapılmaya devam etmektedir. Böylece bölgenin nüfus yoğunluğu birden artmakta ve bütün çevre birden sefalet alanı olmaya doğru gitmektedir.

Türkiye'de gecekondulaşmanın kısa tarihini Şenyapılı (1998, s. 311) şu şekilde özetlemektedir: 1945-50 dönemi dağınık bir barakalaşma göstermekte ve teneke damlı, altyapısız mahallelerden oluşmaktadır. 1966 yılında 775 sayılı yasa ile gecekondunun varlığı resmen kabul edilmiş ve bunun sonucu olarak günümüzdeki anlamda gecekonduların şekillenmesi gündeme gelmiştir. Bir başka ifade ile 1970'li yıllardan itibaren altyapı imkanları olan, yeşil ağırlıklı mekanlar olmaya başlamıştır. 1980 sonrasında çıkarılan birbiri ile ilişkili 5 af yasası sonucunda ise gecekonduların yasaların öngördüğü büyüklükteki arsaları üzerinde 4 kata kadar yükselebilen konutlar yapabileme imkanına kavuşmuş ve bu uygulamalar öncelikli olarak kent merkezine yakın alanlarda örneğin Dikmen'de görülmüş, Dikmen Vadisi ve Portakal Çiçeği Vadisi projeleri uygulanmıştır.

Gecekonduların çözümüne yönelik uygulamalar ise 1950'li yıllarda belirginlik kazanmış ve iki şekilde görülmüştür.

Bunlardan ilki hastalıklı parçanın sistemden kesilip atılmasıdır; ancak bu yöntemde her zaman zora başvurma kullanılmamış, özendirici yöntemler de kullanılmıştır. Buna 1950 yılında belediyenin her ay 500 aç ve perişan kişiye Anadolu'ya dönüş bileti alması bir örnek oluşturmaktadır. Diğer çözüm yolu ise gecekonduya yaşayanların kentin diğer gelir gruplarının oturduğu türdeki konutlara aktarılmasıdır. Bu noktada öncelikli olarak görev belediyelere düşmüş, ancak yeteri kadar ucuza konut üretilemeyeceği anlaşılmıştır (Şenyapılı, 1998, s. 309). Aslında bu uygulamalardan her ikisi de, günümüzde de devam etmektedir. Geçtiğimiz aylarda İstanbul'a göç etmiş ailelere, tekrar geri dönüş imkanı sağlanmış ve bir miktar da maddi yardım yapılmıştır. İkinci uygulamaya benzer sayılabilecek bir örnek ise kentsel dönüşüm projelerinin arka arkaya hayata geçirilmesidir.

Günümüzde ise Ankara'nın merkezinde bulunan Altındağ İlçesinde, gecekondu alanlarının dönüşümünü sağlamak amacı ile yoğun bir şekilde kentsel dönüşüm projeleri arka arkaya başlatılmıştır. Bu projelere gecekonduya yaşayan kişilerin bakışları ve projelerin onlar üzerinde yaratacağı etki sosyolojik açıdan önem arz etmektedir.

Kentsel Dönüşüm

Türkiye'de kentleşme, göç ve gecekondulaşma ile bağlantılı olarak özellikle son dönemde kentsel dönüşüm projeleri arka arkaya başlatılmaktadır. Bu projeler gelişmiş ülkelerin, kentsel sorunların çözülmesi temelinde aldıkları yaşam standartlarının yükseltilmesi bağlamında kabul görmekte ve gecekondulaşma sorununa bir çözüm olarak görülmektedir. Yerel yönetimlerin, kentsel dönüşüme ilişkin yasal düzenlemelerin yapılması ile eskiye oranla daha etkin şekilde hareket etmeye başlamaları sonucu kentsel dönüşüm projeleri uygulamaları da hızlanmıştır.

Kentsel dönüşümün neyi ifade ettiği, kentsel dönüşüm ile kentsel yenilenmenin ve sağlamlaştırmanın aynı şey olup olmadığı gibi konular hala tartışılmaktadır. Fakat geniş anlamda bir kentsel dönüşüm tanımı yapmak istediğimizde, yaşam kalitesinin yüksek olduğu kentlerin oluşturulması için beş unsur dikkat çekmektedir. Bayraktar (2003, s. 6)'a göre bunlar:

- Kaçak yapılaşmış alanların dönüştürülmesi,
- Doğal afetlerle doğrudan etkilenecek olan sakıncalı alanlarda yer seçmiş konut veya başka kullanım alanlarının dönüştürülmesi,
- Kent içinde kalan kullanımı sakıncalı çalışma alanlarının dönüştürülmesi,
- Kent içinde niteliksiz, sağlıksız alanların ve yaşanabilir kent standartları dışında kalan alanların dönüştürülmesi ve
- İşlevini yitirmiş tarihi mekanların, koruma alanlarının dönüştürülmesidir.

Kentsel dönüşüm projelerine ihtiyaç duyulmasının sebepleri farklı şekillerde ifade edilse de bunlardaki ortak nokta, artık kentsel alanların büyüme eşiğine dayanmış olmalarıdır. Bu alanların dışına taşarak da kentler genişleyebilirler ancak, ulaşım gibi bir

takım sorunlar nedeni ile kentsel alanların içinde yer alan ve sağlıksız yapılaşmanın olduğu gecekondular ve tarihi sit alanlarının dönüştürülerek kullanıma açılması daha uygun gibi görülmektedir. Aslında burada hem kentsel büyüme sorunlarına bir yanıt bulunmakta hem de sermaye birikim süreçlerine yeni bir alan kazandırılmaktadır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, sadece yıkıp yeniden yaparak rantı açan değil, dönüşümün sosyal yönünü de içinde barındıran projelerin uygulamaya geçirilmesidir (Göksu, 2004, s. 8). Çünkü kentsel dönüşüm sadece fiziksel bir değişimi değil aynı zamanda yapısal bir dönüşümü de içermektedir ki bu kültürel unsuru da içerir (Ünverdi, 2004, s. 18).

Kısaca kentsel dönüşüm, sağlıklı ve güvenli yaşam alanlarının olmadığı ve yaşam kalitesinin düşük olduğu kentsel alanların yeniden yapılandırılması ve dönüştürülmesidir. Ancak burada önemli olan bu dönüşümün sadece fiziksel bir dönüşüm olup olmadığıdır. Çünkü özellikle yerel yönetimlerce kullanıldığı şekli ile kentsel dönüşüm projesi sadece konutların ya da mekanın fiziksel anlamdaki dönüşümünü değil, aynı zamanda yapısal bir dönüşümü de içeren bir şekilde kullanılmaktadır. Bunun en temel nedeni ise kentlerin sadece fiziki değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve ekonomik bir yapıyı da içermesidir. Bu nedenle yapılacak dönüşüm faaliyetlerinin sosyal anlamdaki etkilerinin de kentsel dönüşüm projeleri içinde ele alınması daha sağlıklı olacaktır.

Kuramsal Çerçeve

Akılcı ve pozitivist bir ruhun benimsenmesi temelleri üzerinde yükselen modernleşme hareketleri (Lerner, 1964, s. 44) toplumsal yaşamda sanayi devrimi ile daha da belirginlik kazanmıştır. Çünkü, sanayi devrimi ile toplumsal yaşamda önemli bir dönüm noktası yaşanmıştır. Özellikle sanayinin iş yaşamına girmesi ile geleneksel iş ve işletme anlayışında değişimler toplumun diğer alanlarını da etkilemiştir ki bu etkinin görüldüğü alanlardan biri kent yaşamıdır.

Gelişmekte olan ülkelerde sanayileşme ile kentleşme arasındaki ilişkiyi gösteren bir çok çalışma yapılmış ve bunlar sonuçları itibarı ile savunulan ilişkiyi desteklemiştir (Moore ve Smelser, 1966, s. 51). Ancak burada unutulmaması gereken bir başka husus, “sanayileşmiş toplumlarda kentleşme, tarihsel gelişimi içinde genellikle kalkınma ile birlikte yürümüştür. Gelişmekte olan ülkelerde ise sanayileşme kentleşmeyi yavaş bir hızla arkadan izlemiştir” (Keleş, 1996, s. 22).

Sanayi sonrası dönemde hem kent yaşamı, hem de toplumsal düzlemin diğer alanlarında meydana gelen değişimler, modern bir topluma geçişin göstergeleri olarak ele alınmış ve bu aşamaya gelememiş toplumlara ilişkin değerlendirmeler yapılırken “modernleşme teorileri” kullanılmaya başlanmıştır. Bu nedenle “modernleşme kavramına yüklenen anlamlar ve modernleşmenin nedenlerini kavramak, kentleşme-modernleşme ilişkisini anlamayı kolaylaştıracaktır” (Bal, 1999, s. 145).

Köklerini klasik evrim teorisi ve yapısal-fonksiyonalist teorilerden alan modernleşme teorileri temelde geleneksel-modern toplum dikotomisine dayanmaktadır. Bu dikotomilere örnek olarak Tönnies'in "cemaat-cemiyet", Spencer'in "askeri toplum-sanayi toplumu", Durkheim'in "mekanik-organik toplum" sınıflandırmaları verilebilir. 1950'li yıllardan günümüze kadarki dönemde ise modernleşme teorileri daha çok sanayileşme olgusu temelinde ele alınmıştır (Sarıbay, 1985, s. 13).

Modernleşme teorilerinin temellerini oluşturan geleneksel-modern toplum ayrımında kullanılan ölçütler Smelser'da; teknoloji, tarımdan ticari üretime geçiş, sanayide makine gücüne geçiş, kırsal alandan kentsel alana geçiştir (Kongar, 1993). Lerner (1964, s. 61-63)'da; gönüllü kentleşme oranının artışı, okur-yazar oranının artışı, kitle haberleşme araçlarının etkisine girme ve siyasal katılımıdır. Levy (1967, s. 192-200)'de ise bu kesin ayrımlara eleştirel yaklaşım esastır. Ona göre modern toplumlarda görülen nitelikler, modern olmayan toplumlarda modernleşmek için gerekli ön koşullar olmayabilir. Böylece o, geleneksel-modern arasındaki kesin dikotomik yapıyı yumuşatarak, görece olarak modernleşmiş ve görece olarak modernleşmemiş toplum tanımlarını yapmıştır. Bu toplumlar arasındaki görece farklılık ise şu unsurlara dayanmaktadır; örgütlerin uzmanlaşması, örgütler arasında karşılıklı bağımlılık, ilişkiler farkı, merkezileşme, genel bir değişim ortamı ve pazarlar, genel yapının tutarlılığı, bürokrasi, ailenin öneminin azalması ve kent-köy karşılıklı bağımlılığıdır. Görüldüğü üzere "kentleşme", modernleşme teorilerinde modern toplum olmada ele alınan temel unsurlar arasında yer almaktadır.

Günümüzde de kentsel alanların iyileştirilmesi, kent sorunlarının giderilmesi gibi konular küreselleşmenin artan etkisi ile önemli sorunlar arasında yer almaktadır. Ayrıca, gelişmiş ülkelerde kentsel yaşama ilişkin çeşitli düzenlemelerin yapılması ve yasal uygulamaların getirilmesi ile kentler, bir modern toplum göstergesi olarak önemini korumaktadır.

"Türkiye'de de modernite projesinin bir parçası olan kentsel planlama" (Tekeli, 2001, s.10) konusunda yapılan uygulamaların sonucunu "kentsel dönüşüm projeleri"dir. Aslında bu projeler gelişmiş ülkelerin hazırladığı ve uygulamaya koyduğu BM ve AB kararları doğrultusunda hayata geçirilmiş projelerdir.

Gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarında başlıca sorumluluğun kendilerine düştüğünü ve ekonomik bakımdan daha gelişmiş ülkelerle gelişmekte olanlar arasındaki yaşam standardı farkını azaltmak ve sonunda kapamak gereksinimi ile Üye Devletlere, tüm dünyada toplumsal kalkınmayı özendirme amaçlayan "11 Aralık 1969 Birleşmiş Milletler Toplumsal Gelişme ve Kalkınma Bildirgesi"nde kentsel alanlardaki sorunların çözülmesi ve insani yaşam standartlarının iyileştirilmesi temel hedefler arasında yer almaktadır. Bildirge'nin " Toplumsal gelişme ve kalkınma, toplumun tüm üyelerinin maddi ve manevi yaşam standardını sürekli yükseltmeyi amaçlar..." şeklindeki II.

Bölümünün, 10-f maddesindeki; “ Herkes için, özellikle düşük gelir grupları ve geniş aileler için yeterli konut ve topluluk hizmetlerinin sağlanması”, 17-a,b maddesindeki “... Otomasyon dahil kentsel gelişme ve endüstrileşmeden doğabilecek olumsuz toplumsal etkilerin üstesinden gelebilmek için önlemlerin alınması; kırsal ve kentsel kalkınma arasında uygun bir dengenin kurulması ve özellikle başta büyük endüstri merkezlerinde olmak üzere daha sağlıklı yaşam koşullarını amaçlayan önlemlere başvurulması” ile “ kentleşme ve kentsel kalkınma sorunlarını çözümlenecek bütünlümlü bir planlama” hedefleri ile kentsel yaşam alanlarındaki sorunlar ve bunların çözümü öncelikli konular arasında yer almaktadır. (Aktan, 1969, http://www.canaktan.org/hukuk/insan_haklari/yirminci-yuzyilda/toplumsal_gelisme.htm).

BM anlaşması'nın 55. maddesi “daha yüksek yaşam standartlarına, tam istihdama, ekonomik ve sosyal gelişmeye ve ilerlemeye ulaşma” ktan söz etmektedir. Bu amaçları yerine getirmek amacıyla BM ailesi, BM'in kendisi ve ona bağlı çeşitli kuruluşlar, teknik işbirliğinden çeşitli araştırmalara, uluslararası konferanslara, ticaret, sanayi, tarım gibi alt sektörlerdeki projelere kadar bir dizi programla gelişmekte olan ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınmasına ilişkin uluslararası bir çaba içerisinde görülmektedir. Örgütün gelişmekte olan ülkelerdeki kalkınmayı hızlandırmak üzere belirlediği amaç ve hedeflerin arasında uluslararası ticaret, sanayileşme, tarım ve beslenme, kadın sorunu, nüfus hareketleri, çevre, insan yerleşimleri, kalkınmada bilim ve teknoloji gibi konularda oluşturulacak politikalar önemli yer almaktadır. Tüm bu çalışmaların temelinde şöyle bir iddianın olduğunu söylemek olasıdır: Gelişmekte olan ülkelerin karşı karşıya olduğu sorunların çözülmesi ve kalkınmalarının hızlandırılması, dünya ekonomisinin düzenli bir şekilde büyümesi ile dünya barış ve istikrarının sağlanması için yaşamsal öneme sahiptir. BM'in Aralık 1982 Genel Kurulu'nda ise 1987 yılı Uluslararası Konut Yılı olarak ilan edilmiştir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki yoksulların barınak ve mahallelerinin bir kısmını iyileştirmeyi, 2000 yılına kadar bu konularda yollar ve araçlar ortaya koymayı, sürdürülebilir bir yerleşme sistemini oluşturmayı ve herkese yeterli konut sağlamayı temel ilke olarak benimseyen bu uluslararası toplantıların (Torunoğlu, 2005, s. 2-3) kentsel dönüşüm projelerinin şekillenmesinde önemli bir etkisi olmuştur.

1996'daki Habitat II İstanbul Konferansı öncesinde ise, Dünya Bankası'nın hazırladığı 1994 Dünya Kalkınma Raporu'nda gelişmekte olan ülkelerin altyapı yatırımlarına yılda 200 milyar dolar harcadıkları, bu rakamın ulusal hasılatlarının %4'üne, toplam yatırımlarının beşte birine karşılık geldiği belirtilmektedir. Ancak, altyapıda görülen olumlu gelişmelere karşılık bugün gelişmekte olan ülkelerde yaşayan bir milyar insana temiz su götürülemediği, yaklaşık iki milyar insanın da yeterli kanalizasyon şebekesine sahip olmadan yaşadığı dile getirilmektedir (Torunoğlu, 2005, s. 3). Ayrıca, bu konferansta III. Dünya ülkelerinin barınacak yer sorunu “housing” ve bunun

çözümüne ilişkin tartışmalar yapılmıştır. Bir çok III. Dünya ülkesinde -bunların içinde Türkiye de var- şehirler hızla genişlemektedir (Erman, 1997, s. 91-92).

Türkiye’de ise bu uygulamalardan yola çıkılarak bir takım kararlar alınmış ve bazı uygulamalar başlatılmıştır. 10.12.2003 tarihinde 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununda da 2006-2008 Orta Vadeli Programın temel amacı, “Avrupa Birliği’ne temel üyelik yolunda, toplumun bütün kesimlerinin gözetildiği ve ülkemizin ekonomik ve sosyal kalkınmasının hızlandırıldığı bir ortamda, insanımızın yaşam kalitesini yükseltmek... (DPT, <http://www.ekutup.dpt.gov.tr/program/2006-08.pdf>)” olarak belirlenmiştir.

Kentsel dönüşüm sözcüğü ile kastedilen hem fiziki, hem de yapısal değişime ilişkin tanımlamanın kentsel dönüşüm projeleri ile gerçekleştirilebilirliği tartışmalı bir konu iken, bunun sorgulanmasının teorik tartışmalardan ziyade, kentsel dönüşüm projelerinin uygulandığı ya da uygulanacağı alanlarda doğrudan burada yaşayan halkla yapılacak görüşmelerle –sosyolojik araştırmalarla- daha net ortaya koyulabileceğini düşünmekteyiz.

Bu bağlamda araştırmada, kentsel dönüşüm projelerinin uygulandığı alanlardaki halkın projeye ilişkin bilgileri ve projeye bakışları incelenerek, doğrudan bu uygulamadan etkilenecek kişilerin görüşlerinin alınması ile kentsel dönüşüm projeleri ve bunların getireceği fiziki ve yapısal değişime ilişkin verilerin elde edilmesi amaçlanmıştır.

Metod

Örnekleme ve Veri Toplama Teknikleri

Nitel bir çalışma olan bu araştırma; kentsel dönüşüm projelerinin uygulanacağı alanlarda yaşayanların bu projelere ilişkin bilgileri, düşünceleri ve beklentilerinin betimlenmesi doğrultusunda yapılmıştır.

Araştırmanın evreni Ankara’nın Altındağ İlçesine bağlı Hacılar Mahallesi’dir. Evren olarak, Hacılar Mahallesi’nin seçilmesinin birbiriyle bağlantılı iki nedeni vardır. Bunlardan ilki Hacıları’nın Altındağ ilçesine bağlı bir mahalle olmasıdır. Özellikle Altındağ’a bağlı bir mahallenin seçilme nedeni ise, Türkiye’de gecekondulaşmanın diğer şehirlerden daha yoğun olarak görüldüğü Ankara’da, “ilk gecekonduların - Altındağ İlçesi sınırları içinde olan- Kale dolaylarında... (Şenyapılı, 1998, s. 303)” ortaya çıkmış olması, günümüze kadarki süreçte “Altındağ İlçesinin %85’ini gecekonduların oluşturması (Altındağ Belediyesi, 2005) ve gecekonduların sorununun en yoğun şekilde yaşanmasına rağmen son birkaç yıla kadar herhangi bir değişiklik görülmemesidir. Hacılar Mahallesi’nin seçilmesinin ikinci nedeni ise, bu mahallenin Altındağ Kentsel Dönüşüm Projeleri kapsamında olmasına rağmen burada henüz yıkımın başlamamış olmasıdır. Civarındaki yerleşim yerlerinde yıkım ve yol çalışmaları başlayan Hacılar, hem halkın henüz kendi mahallelerinde uygulanmayan kentsel dönüşüm projelerine ilişkin düşüncelerini saptamak, hem yapılan uygulamalardan yola

çıkarak bunun kendi mahallelerinde de uygulanmasını isteyip/istemediklerini belirlemek ve bunun gerekçelerini ortaya koymak, hem de kentsel dönüşüm planı uygulanmadan önceki toplumsal yaşama ilişkin veri toplayarak, bunu -bir başka çalışmada- kentsel dönüşüm projesi uygulandıktan sonraki durum ile karşılaştırabilmek amacı ile seçilmiştir.

Genelleme yapmak yerine, derinlemesine bilgi toplamak amacı ile yapılan çalışmada, örneklem grubu; cinsiyet, yaş, ev sahibi ve kiracı olma kriterlerine göre kartopu yöntemiyle seçilmiş 20 kişi ile mahalle muhtarı ve Altındağ Belediye Başkanı da olmak üzere 22 kişiden oluşmaktadır. Ayrıca kentsel dönüşümün uygulanmasını istemedikleri ve Tiryaki'ye göre de kentsel dönüşümü geciktirdikleri iddia edilen çok katlı evlerde (3 kat ve üzeri) yaşayan 10 kişilik bir grupla da odak grup görüşmesi yapılmıştır. Odak grup görüşmesi için seçilen 10 kişi bölgede uzun zamandır yaşayan ve çok katlı evi olanlar arasından tesadüfi olarak seçilmiştir. Veri toplamak için yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılan çalışmanın araştırma soruları ise şu şekildedir:

1. Hacılar mahallesindeki gecekonduların genel fiziki durumu ve sahip oldukları imkanlar (sağlık imkanları, gıda ve giyim üzerine faaliyet gösteren birimler, park, camii ...vb.) nelerdir?
2. Gececonduda yaşayan halk kentsel dönüşüm hakkında bilgi sahibi midir? Eğer bilgi sahibi ise bu neleri kapsamaktadır?
3. Gececonduda yaşayan halk, kentsel dönüşüm projesinin uygulanması konusunda neler düşünmektedir?

Yukarıdaki araştırma soruları doğrultusunda gececonduda yaşayan örneklemle yapılan görüşmelerde, gececonduda yaşama süreleri ve ailelerinden gececonduya ilk ne zaman kimin geldiği, oturdukları konutun özellikleri, kentsel dönüşüm projelerine ilişkin bilgilerinin olup/olmadığı, kentsel dönüşüm projesinin mahallelerinde uygulanmasını isteyip/ istemedikleri ve bu projeler ile yaşamlarında nelerin değişeceğini düşündükleri gibi konular üzerinde durulmuştur. Çok katlı ev sahipleri ile yapılan odak grup görüşmesinde de benzer konular üzerinde yoğunlaşmıştır. Muhtar ve Altındağ Belediye Başkanı ile yapılan görüşmelerde ise, kentsel dönüşüm projelerinin hangi amaçla yapıldığı, evleri yıkılan ya da yıkılacak olan ailelerin durumunun ne olacağı, kentsel dönüşüm projesi ile nelerin değişeceği ve halkın kentsel dönüşüm projelerine nasıl yaklaştıklarına ilişkin konular üzerinde durulmuştur.

Veri Analiz Teknikleri:

Bu çalışma var olanın tespit edilmesini amaçlayan betimleyici bir çalışmadır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin uygulandığı çalışmada, ses kayıt cihazının kullanıldığı görüşmeler deşifre edilmiş ve görüşme formlarından elde edilen verilerin bir kısmı sınıflandırılarak çeşitli konu başlıkları altında değerlendirilmiştir.

Verilerin Analizi ve Değerlendirme

Araştırma verilerinin analizi başlangıçta belirlenen araştırma soruları doğrultusunda; örneklemin genel özellikleri, gecekonduların mekansal ve çevresel özellikleri, gecekonduya yaşayanların kentsel dönüşüm projelerine ilişkin bilgi düzeyleri ve mahallelerinde kentsel dönüşüm projelerinin uygulanmasına ilişkin düşüncelerini içerecek şekilde düzenlenmiştir.

Görüşmecilerin Genel Özellikleri

Burada görüşmecilerin cinsiyet, yaş, medeni durum, doğulan yer, eğitim düzeyi ve meslekten oluşan demografik özelliklerinin yanı sıra aile büyüklükleri ve gecekonduya yaşama süreleri ele alınacaktır.

Görüşmecilerin Demografik Özellikleri

Altındağ Belediye Başkanı, Hacılar muhtarı ve odak grup görüşmesi yapılan 10 kişi dışında örneklem grubunu oluşturan 20 kişinin cinsiyet, yaş, medeni durum, doğulan yer, eğitim düzeyi ve meslekten oluşan demografik özellikleri şu şekildedir:

Örneklem grubunu oluşturanların 12'si evli, 3'ü eşi ölmüş, 5'si ise bekar. Evli olanların 7'si erkek, 5'i kadındır. Eşi ölmüş olanların üçü de kadındır. Bekarların ise tamamı erkektir.

Görüşmecilerden, bekar olan 5 kişi 23-28, diğerlerinden ise 3'sü 28-32, 2'si 33-37, 4'ü 43-47, 3'ü 48-52 yaş grubunda ve yine 3'ü de 53 ve üstü yaştadır.

Katılımcıların 13'ü ilçede, 7'si il merkezinde (Ankara'da) doğmuştur. İlçede doğduğunu belirten görüşmecilerin doğdukları yer belirli ilçelerde yoğunlaşmaktadır. Bunlardan 4'ü Bolu Gerede'de, 4'ü Kızılcahamam'da, 2'si Kırıkkale Keskin'de, 1'i Ankara Polatlı'da, 2'si ise Ankara Çamlıdere'de doğmuştur. Bu, daha önce yapılan gecekondu araştırmalarında (Erder, 1996; Gökçe, 1993) olduğu gibi, kente göç ederken, akrabaların, hemşerilerin belirli alanlara gitmeleri ve gecekondu oluşturmaları ile benzerdir.

Eğitim düzeyi oldukça düşük olan görüşmecilerin daha çok ilköğretim mezunu oldukları (8 kişi), bunu 3 kişi ile ortaokul mezunları, 2 kişi ile de lise mezunları izlemektedir. Okur-yazar olmayan ise 2 kişi vardır; bunların ikisi de kadındır. Bu oranlar Karpaz (1976, s. 99)'ın yaptığı araştırmada, erkeklerin %16'sının, kadınların %69'unun, bekarların ise %6'sının okur-yazar olmadığı yönündeki durumunun zamanla değiştiğini, okur-yazar olmayanların oranının düştüğünü göstermektedir. Görüşülen gençlerin ise 2'si ortaokul, 2'si meslek lisesi, 1'i ise ilköğretim mezunudur. Toplamda ise 9 kişinin ilköğretim, 5 kişinin ortaokul, 4 kişinin lise mezunu olduğu ve 2 kişinin de okur-yazar olmadığı görülmüştür. Üniversite mezununun mahallelerinde çok az olduğunu belirten gençler, en fazla lise eğitimi alabildiklerini, meslek lisesini bitirseler de mesleklerinde iş bulamadıklarını, genelde güvenlik görevlisi, satış elemanı, sitelerde işçi olarak çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Görüşmecilerin meslekleri ise şu şekildedir: Gençlerin 2'si güvenlik görevlisi, 1'i inşaat işçisi, 1'i market sahibi, 1'i ise mobilyacıdır işçidir. Kadınlardan sadece 1'i anaokulunda çocuklara bakmakta ve yemek işleri ile uğraşmaktadır. Diğer kadınlar herhangi bir yerde çalışmamaktadırlar. Erkeklerin ise 2'si işsizdir ve kısa süreli çağırılan inşaat işçiliği tarzında işlerde çalışmaktadır. Diğer erkek görüşmecilerin 1'i aşçı, 1'i perdecisi, 1'i memur, 2'si ise mobilyacıdır. Uğraşılan meslek türlerine bakıldığında, bu verilerin Yasa (1966, s. 123)'nin yaptığı araştırma sonuçları ile benzer olduğu ve uğraşılan meslek türlerinin gecekonduda yaşamında çok da fazla değişmediği anlaşılmaktadır.

Aile büyüklüğü açısından ise 1960'lı yıllardan itibaren geçerli olan gecekonduda bölgelerinde çekirdek ailenin daha yoğun görülmesi durumunun (Yasa, 1966, s. 104; Alpar ve Yener, 1991, s. 25) Hacılar için de geçerli olduğu görülmüştür.

Görüşmecilerin Gecekonduda Yaşama Süreleri

Katılımcılara, şehre ne kadar süre önce yerleştikleri sorulduğunda, görüşmecilerin büyük bir kısmının (9 kişi) 35 yıldan fazla süre önce geldiği, 3'ünün 25-34 yıl önce, 1'inin 10-14 yıl önce geldikleri ve 7'sinin de Ankara'da doğdukları öğrenilmiştir (gençlerin tamamı Ankara'da doğmuştur). Ankara'da doğanlara ailelerinin Ankara'ya ne kadar süre önce geldikleri sorulduğunda, 35 yıldan fazla süre önce geldikleri cevabı alınmıştır.

Muhtardan alınan bilgilere göre çok sayıda kiracının olduğu Hacılar mahallesinde, görüştüğümüz katılımcıların 6'sı kiracı, 14'ü ise ev sahibidir. Kiracı sayısının artmış olması, Karpat (1976, s. 91)'in yaptığı araştırmada elde ettiği, kiracı oranının gecekondularda %10'un altında olması durumundan farklılaştığını göstermektedir. Bu durumun nedeni sorgulandığında bunun, hem katılımcılar hem de muhtar tarafından verilen bilgilerden, Hacılar Mahallesinde geliri artanların, ya ev alarak, ya da kiralık ev bularak daha çok Etlik, Aydınlıkevler gibi apartmanların olduğu yerleşim yerlerine taşındıkları ve gecekonduda bölgedeki evlerini ise kiraya vermeleri ile ilgili olduğu anlaşılmıştır.

Odak grup görüşmesi yapılan katılımcılar da (10 kişi) Ankara'ya geledi 35 yıldan fazla olmuştur. Genel olarak bakıldığında görüşmecilerden kente gelme süresi 35 yıldan fazla olan kişi sayısının 15 olduğu görülmektedir. Mahallede yapılan gözlemler ve muhtarla yapılan görüşmelerden Hacılar Mahallesi'nde yaşayanların 1960'lı yıllardan itibaren kente geldikleri ve bu alanlara yerleştikleri yönünde bilgi edinilmiştir.

Aslen nereli oldukları sorulduğunda ise 5'inin Bolu, 4'ünün Kızılcahamam, 1'inin Polatlı, 1'inin Kazan, 5'inin Çamlıdere, 1'inin Kayseri, 2'sinin Kırıkkale ve 1'inin ise Hatay'lı olduğu yanıtı alınmıştır. Görüşmecilerin önemli bir kısmı Ankara'nın ilçelerinden ve Ankara'ya yakın yerlerden gelmişlerdir. Görüşmecilerden öğrenildiğine göre mahallenin bir kısmı Bolulular, bir kısmı Kızılcahamamlılar, bir kısmı Çamlıdereeliler gibi isimlerle anılmaktadır. Bu durum Erder (1996, s. 235)'in

Ümraniye’de yaptığı gecekondular araştırmasında, gecekondularda hemşerilik kavramının önemine ilişkin sonuçların, Hacılar için de geçerli olduğunu göstermektedir.

Kentte kaç kuşaktır yaşadıkları konusunda, 7’sinin (yaklaşık 35 yılın üzerinde bir süre önce ilk kendileri gelmişler) ilk kuşak oldukları, 8’inin ikinci kuşak oldukları ve gençlerin tamamının ise (5 kişi) 3’üncü kuşak oldukları öğrenilmiştir.

Kendileri ya da ailelerinin şehre göç etmedeki en önemli nedeninin ne olduğu sorulduğunda ise, görüşmecilerden 15’i iş bulmak için, 3’ü evlilik nedeni ile ve 2’si daha iyi yaşam koşulları sağlamak için şehre göç edildiği şeklinde yanıtlamışlardır.

Hacılar’a yerleşmeden önce, bu mahallede oturan akrabaları, hemşerileri olup/olmadığı konusunda ise, görüşmecilerin 1’i hariç kalanların tamamı akrabaları ve hemşerileri olduğu yönünde bilgi vermiştir. Akrabası olmadığını söyleyen bir kişi ise, evlendikten sonra çocukları olmadığı için akrabaların baskısından eşini korumak amacıyla akrabaların olmadığı bir şehre göç etmek istediği için Hacılar’a geldiklerini ifade etmiştir. Bu Gökçe(1993)’nin gecekondular mahallelerinde aynı köyden göç etmiş kişiler ve akrabaların bir arada yaşadığı söyleminin görüşmeciler için de geçerli olduğunu göstermektedir.

Görüşmecilerden 7’si şu an oturdukları evde 35 yılın üzerinde bir süredir, 3’ü 25-34 yıldır, 2’si 15-19 yıldır, 2’si 10-14 yıldır ve yine 2’si 5-9 yıldır, 4’ü ise 5 yıldan az süredir yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu evden önce yaşadıkları yer sorulduğunda ise, 9’u bu evin ilk evleri olduğunu, 6’sı aynı mahallede bir başka evde oturduklarını, 3’ü bir başka gecekondular mahallesinde yaşadıklarını, 2’si ise köyde yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Gecekonduların Mekansal Özellikleri

Görüşmecilerin oturdukları gecekonduların kat ve oda sayıları, mahallenin alt yapısı ve sahip olduğu imkanlara ilişkin elde edilen veriler şu şekildedir:

Görüşmecilerden 10’unun evi tek katlı, 6’sının 4 katlı, 4’ünün 3 katlıdır. Daha çok tek katlı evlerin olduğu Hacılar’da iki, üç ve daha çok katlı olan ev sayısı da oldukça fazladır. Evinin kat sayısı 3 ve üzerinde olan 10 kişi ile yapılan odak grup görüşmelerinde ise 1’inin 3, 7’sinin 4, 2’sinin evi ise 6 katlıdır. Hatta Altındağ Belediye Başkanı Tiryaki yıkım çalışmaları ve kentsel dönüşüm çalışmaları için bu alanın daha sonraki bir döneme bırakılma nedenini, çok katlı yapıların bu alanda fazla olmasına bağlamıştır. Ancak yine de yol çalışmaları başlamış olan Hacılar’da kentsel dönüşüm projesinin kısa zamanda hayata geçirileceğini de belirtmiştir.

Gecekonduların oda sayısının daha çok 2 adet olması durumu (Yasa, 1966, s. 67), çok katlı evlerde yaşamayan görüşmecilerin evleri için de geçerlidir. Bunların evlerinde oda sayısı daha çok 2 adettir (12 kişinin evi 2 odalıdır). 1 odası olan evde yaşayan 1 görüşmeci, 3 odası olan evde yaşayan 7 görüşmeci vardır. Ancak Hacılar’da çok katlı ev sayısı da oldukça fazladır ve bu evler ise daha çok 3 odalıdır.

Evlerin tamamında elektrik, su, tuvalet (içeride) ve banyo vardır. Mahallede kanalizasyona ilişkin bir sıkıntı görülmemektedir. Çöpleri belediye tarafından düzenli olarak alınan mahallenin, okulu, camisi, kahvehanesi, internet kafesi, kuyumcusu, marketi, kasabı, manavı, pastanesi, giyim mağazası vardır. Bu durum mekansal anlamda 1990 sonrasında, gecekonduların 1960'lı yıllardaki gecekondulardan farklı imkanlara sahip olduğunu belirten Erman (1998, s. 47)'in görüşlerinin Hacılar mahallesi için de geçerli olduğunu göstermektedir. Ancak gecekonduların araştırılmalarında gözlemlenen, bahçe kullanımı, sebze ekme, kümeste tavuk vb. gibi hayvanları besleme durumu (Erman, 1998, s. 47) Hacılar için geçerli değildir. Gecekonduların bahçe alanı çok azdır ve burada sebze ekme, hayvan yetiştirme gibi uğraşlar özellikle 1990 sonrasında bırakılmıştır.

Hacılar'da çocukların oynayacağı parkların olmaması ve ailece gezecekleri park olmaması mahallenin en büyük sıkıntısı olarak dile getirilmiştir. Bunu mahallede yollarının tamamının asfaltlı olmaması izlemektedir.

Katılımcıların Yaşadıkları Yere İlişkin Düşünceleri

Yaşadıkları gecekondular mahallesinden ve yaşadıkları evden memnun olup/olmadıkları sorulduğunda görüşmecilerin tamamı mahallelerinden hem memnun oldukları, hem de memnun olmadıkları yönlerini söylemişlerdir.

Katılımcıların tamamı memnun olunan yönlerde ilk sırada komşuluk ilişkilerini belirtmişlerdir (20 kişi). İkinci sırada ise evin müstakil olması nedeniyle serbest olmaları, apartman yaşamındaki sesten rahatsız olma gibi durumların olmamasını ifade etmişlerdir. Dışarıda rahatça oturabilme görüşmecilere göre gecekondular yaşamının en güzel yanlarından biridir. Bu daha önce yapılmış gecekondular araştırma sonuçları (Erman, 1998, s. 50; Erman, 1997, s. 95-97) ile benzerlik göstermektedir.

Görüşmecilerin gecekondulardan memnun olmadıkları yönler de diğer gecekondular araştırma sonuçları (Sevgi, 1989, s. 243; Alpar ve Yener, 1991, s. 83; Erman, 1998, s. 50) ile benzerdir. Bu memnun olunmayan yönler ise, evlerin küçük olması, yolların çok kötü olması, parkların olmaması, kömür ve odunu taşımamanın zor olması, sobanın her yeri ısıtmaması ve temiz olmaması, yeni taşınanlarla mahallenin artık karışık hale gelmesi, metrosunun olmaması ve ulaşım sıkıntısı şeklinde sıralanmıştır.

Gecekonduda Yaşayanların Kentsel Dönüşüm Projelerine İlişkin Düşünceleri

Kentsel dönüşüme ilişkin düşünceler, görüşmecilerin kentsel dönüşüm projesi hakkındaki bilgi düzeyleri ve kentsel dönüşüm projelerinin uygulanmasını isteyip/istememedikleri doğrultusunda elde edilen veriler çerçevesinde ele alınmıştır.

Kentsel Dönüşüm Projelerine İlişkin Bilgi Düzeyi

Görüşmecilere “Kentsel dönüşüm nedir? Bu konuda bir bilginiz var mı?” diye sorulduğunda, genç görüşmecilerin (5 kişi) ve erkeklerin tamamı ve ayrıca odak grup

görüşmesi yapılan -çok katlı evi olan- 10 kişi “kentsel dönüşüm projesi”ni duyduklarını belirtirken, 8 kişiden oluşan kadın görüşmecilerin 7’si kentsel dönüşüm projesini duymadıklarını ifade etmişlerdir. Ancak, kentsel dönüşüm yerine mahallelerde yıkım yapılması ve bunların yerine yeni konutların yapılmasına ilişkin bilgileri olup/olmadığı sorulduğunda, tamamının bunu duydukları ve konu hakkında bilgi sahibi oldukları görülmüştür. Kavram olarak kadınlar arasında pek bilinmeyen kentsel dönüşüm projeleri, yıkım olarak sorulduğunda özellikle çevre mahallelerde yapılan yıkımlar nedeni ile oldukça iyi bilinmektedir. Çok katlı evleri olanlarla yapılan odak grup görüşmesinde ise katılımcıları oluşturan (10 kişinin) hepsinin kentsel dönüşüm projelerinden haberdar oldukları ve özellikle bu konuda kendi aralarında sık sık konuştukları öğrenilmiştir.

Kentsel dönüşüm projelerine ilişkin bilgilerini nereden edindikleri sorulduğunda ise, 7 kişi çevreden, 2 kişi televizyondan, 2 kişi belediyeden, 1 kişi gazeteden ve 1 kişi belediyenin web sayfasından bilgi edindiklerini belirtmişlerdir. Bu konuda belediyeden birilerinin kendilerine bilgi verip/vermediği sorulduğunda ise konuyla ilgili olarak kimsenin kendilerine bilgi vermediğini, ancak kendilerinin bu konuda görevliler tarafından bilgilendirilmeyi istediklerini ifade etmişlerdir.

Çok katlı evi olanlarla yapılan odak grup görüşmelerinde ise, kentsel dönüşüm hakkında ayrıntılı bilgi sahibi oldukları ve buna ilişkin bilgiyi belediyeden aldıkları ancak, kendi isteklerine ve verdikleri dilekçelere yanıt alamadıkları için şikayetçi oldukları görülmüştür.

Genel olarak kentsel dönüşüm konusunda özellikle çok katlı evi olanların bunun dışında ise gençlerin ve erkeklerin daha ilgili oldukları ve daha detaylı bilgiye sahip oldukları görülmüştür. Kadınların bu konudaki bilgilerinin de daha çok ya kendi yakınları ya da komşularının yakınlarının evlerinin yıkılmasına ilişkin verdikleri bilgilerden ibaret olduğu görülmüştür. Ancak, görüşmelerin yapıldığı haftadan sonra Altındağ Belediye Başkanı “Seğmenler Kent Meydanı”nın açılışı için mahalleye gitmiş ve aynı zamanda kentsel dönüşüm konusunda halkı bilgilendirmiştir.

Kentsel Dönüşüm Projelerinin Kendi Mahallelerinde Uygulanmasına İlişkin Düşünceleri

Görüşmecilere mahallelerinin ne zaman kentsel dönüşüm projeleri içine alındığı sorulduğunda, tamamı bunun son 1 yıl içinde olduğunu belirtmiştir. Bu konuda Altındağ Belediye Başkanı Tiryaki; “Hacıların Hacıları yüzünden Hacılar’da imar yapamadık. Oraya cami yerleri, okul yerleri koyduk. Hepsi dilekçelerle cami, okul istemiyoruz dediler. Ben bu imarı yapacağım. Burası 50 yıl sonra yapılacak olsa da ben imarını yapacağım.” demiştir.

Mahallelerinin kentsel dönüşüm projeleri içine alınma gerekçesi konusunda ise 2 kişi bunun gerekçesini bilmediğini, 3 kişi yıkım, 1 kişi imarın yeniden yapılması, 2 kişi

yol yapımı, 5 kişi gecekonduların kaldırılması, 2 kişi daha iyi bir yaşam oluşturulması ve 5 kişi çevre ve görüntü kirliliğinin ortadan kaldırılması gerekçesi ile yapıldığını ifade etmiştir. Kentsel dönüşüm kapsamına alınma gerekçesini çevre kirliliği olarak gösteren 5 kişi de gençtir. Bu ise gençlerin gecekondu bölgesinin halkın gözünde yarattığı imajdan rahatsız olduklarının bir göstergesi olarak düşünülebilir.

Çok katlı ev sahiplerinden 7'si kentsel dönüşüm projelerini belediyelerin gecekonduda yaşayanı dikkate almadan, sadece gecekonduları yıkıp bina yapma kaygısı olarak görmekte, 3'ü ise insanca yaşanan mekanlar yapılması olarak görmektedir.

“Kentsel dönüşüm projesinin sizin mahallenizde uygulanmasını istiyor musunuz?” sorusuna ise görüşmecilerden ev sahibi olan 12 kişi uygulanmasını istediklerini, kiracı olan 6 kişi uygulanmasını istemediklerini ifade etmişlerdir. Çok katlı ev sahiplerinin ise 3'ü istediklerini, 7'si şu hali ile uygulanmasını istemediklerini, ancak gerekli düzenlemeler yapılırsa uygulanmasını istediklerini ifade etmişlerdir.

Uygulanmasını isteyenler buna gerekçe olarak, daha iyi bir çevrede yaşama, temiz evde oturma, soba derdinden kurtulma, parkı, yolu olan bir mahallede yaşamının daha sağlıklı olacağını düşünmelerini, çocuklar ve gençler açısından daha sağlıklı ve güvenli bir yer olacağını göstermişlerdir. Ancak katılımcılar her ne kadar kentsel dönüşümün uygulanmasını istiyoruz deseler de, bir yandan da komşuluk ilişkileri ve müstakil evde yaşamının verdiği rahatlığı özleyeceklerini ifade etmektedirler.

Mahalle muhtarı Arık ise kentsel dönüşümün mahallelerinde uygulanmasının çok faydalı olacağını düşünmektedir.

“Vatandaş ile uyumlu yapılırsa çok faydalı olur. Burada başıbozukluk var. Buralara iyi müteahhitler girerse, çok katlı güzel evler yapılır. Ev sahiplerinin dışında memurlar, öğretmenler gelip burada oturmaya başlarlar. Farklı insanlar gelince eğitim seviyesi de artar. Ortam değişir. Uhucu, balıcı sorunu kalmaz. Buralarda kapkaç çok fazla, adam öldürme, yaralama olayı oluyor her gün. Bir karakol 8 mahalleye bakıyor. 1 ekip var, bir olay olduğunda o gelene kadar olay bitiyor. Yeni yapılanma olduğunda bunlar da düzelir. Asayiş sağlanır”(Mahalle muhtarı Hüseyin Arık).

Görüşmecilerden kiracıların hiçbiri kentsel dönüşüm projesinin uygulanmasını istememektedir. Kiracıların bunu istememesinin nedeni, oturdukları ev yıkıldığında nereye taşınacakları sorunudur. Görüşmeciler, kentsel dönüşüm projelerinin hızla yayılması ile oturacakları gecekondu bölgelerinin kalmaması ya da fiyatların çok yükselmesi nedeni ile büyük sıkıntı yaşayacaklarını, bu yüzden de daha güzel bir çevre yaratacak olsa da kentsel dönüşümün uygulanmasını istemediklerini belirtmişlerdir.

Çok katlı ev sahiplerinin de büyük bir kısmı yıkım yapılmasını istememektedir. Bunun nedeni ise, daha çok yola giden 3 ile 6 kat arasındaki evlerine verilen enkaz parasını az bulmaları, yolun ya da yeşil alan olan yerlerin, evleri yerine daha düzenli bir

imar planı ile boş arazilere kaydırılmasını istemeleri ve kendileri için önemli bir gelir kaynağı olan kira gelirinden mahrum olma düşüncesidir.

“Ben bu evi yapmak için 50 yıl uğraştım. Şimdi geldim 70 yaşına. Benim evimi yıkacaksınız ben ne yapacağım. İstemiyorum evimin yıkılmasını buralara yeni ev yapılmasını” (Erkek, 7 evi var, 72 yaş).

Mahalle muhtarı Arık da, yıkım yapılmasını istemeyenlerin büyük bir kısmının çok katlı evi olanlar ile kiracılar olduğunu belirtmiştir:

“Bizim buralarda çok katlı bina fazla. Bunlar 1980’li yıllardan sonra yapıldı. Bunların çoğu bu evleri kiraya verip, başka semtlerde yaşamaya başladılar. Parası olan ev aldı, olmayan da kirada yaşıyor. Bunlardan kirada yaşayanlar burası yıkılsın ve düzgün bir ev yapılınsın biz de tekrar kendi evimizde yaşayalım diyorlar. Ancak kendisi hala burada oturup diğer evlerin kirasını alanlar, ya da başka yerden ev almış buradaki evlerin de kirasını alanlar bu evlerin yıkılmasını istemiyorlar. Çünkü yıkım yapıldığında kendilerine 1 en fazla 2 ev verilecek. Ama şimdi 3-4 yerden kira alıyorlar. Bunlar da daha çok mahallenin Hacıları. Onlar yıkıma sorun çıkarıyorlar. Bir de parası olmayan bu evlerde kirada oturan gidecek yeri olmayanlar var. Ama asıl yıkımı engellemek isteyen grup Hacılar. Benim de 5 katlı yerim var, 160 m2 . Ama ben de yıkılıp yeni yerler yapılınsın istiyorum. Kiradaki evlerim olmayacak, bir ya da iki ev alacağım ama çevre değişecek, sağlıklı güvenli olacak”.

Altındağ Belediye Başkanı Tiryaki’nin bu konuda yaptığı açıklamalar da mahalle muhtarı Arık ile benzerdir. “Hacılar’da yıkıma 3 katlı, 4 katlı binası olanlar itiraz ediyorlar. Çünkü, kira alıyorlar. Mahallede baba namaz kılıyor, çocuk bali kullanıyor, uyuşturucu kullanıyor. Biz bunu değiştireceğiz. Sağlıklı bir çevrede yaşasınlar istiyoruz”(Altındağ Belediye Başkanı Veysel Tiryaki).

Mahallelerinde kentsel dönüşüm projesi uygulanması konusunda *ailelerinin ne düşündükleri* sorulduğunda ise görüşmecilerin tamamı ailelerinin de kendileri ile aynı şeyi düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Kentsel dönüşüm çerçevesinde yıkım başladığında, *yapılar tamamlanana kadar nerede yaşayacakları* sorulduğunda ise görüşmecilerin tamamının bu konuda bilgi sahibi olmadıkları, ancak komşulardan ya da tanıdıklardan duydukları kadarı ile buna cevap verdikleri görülmüştür.

Çok katlı evi olanların tamamının ise bu konuda bilgili olduğu görülmüştür. Hepsi yıkımla birlikte parasını kendileri vererek kirada oturacakları, kendilerine ne kadar enkaz parası verileceği, arsalarına kaç daire alacakları konusunda bilgi sahibidirler. Ancak onlar enkaz parasını az bulmakta, sahip oldukları her ev için ayrı enkaz parası istemektedirler.

Mahalle muhtarı Arık ise kentsel dönüşüm başlatıldığında yapılar tamamlanana kadar diğer bölgelerde yapılan uygulamaların kendi mahalleleri için de yapılacağını belirtmiştir. “Diğer yıkımlarda belediye çok mağdur olanları Doğan-tepe’ye yerleştirdi.

İhtiyacı olana da kira bedeli verdi. Biz de kendi imkanlarımız ile bir yer bulup kirasını ödeyeceğiz. Çok mağdur olanlara da yine belediye yardım edecektir (Mahalle Muhtarı Hüseyin Arık)”.
Altındağ Belediye Başkanı Tiryaki ise bu konuda; “Biz Çiğin’i yıkmaya başladık. Düşünün bir eve giriyorsunuz, 9 ev var içeride, iç içe geçmiş. Bir tuvaleti 9 aile kullanıyor. Sağlıksız koşullarda hayvanlarla birlikte yaşıyorlar ve burası Ankara’nın göbeği. Biz evi olanlara yıkım parası verdik ve onların kirasını karşılayacak bir miktar bu. Kirada oturanlara da yine 1 milyar para verdik. Kimse mağdur olmuyor. Enkaz parasını veriyoruz. Bina tamamlanınca da evini veriyoruz. Eğer bu arada kendi gücü yetmiyorsa kirasını da veriyoruz.” demiştir.

Görüldüğü üzere kentsel dönüşüm çerçevesinde evi yıkılanlara arsasının karşılığı olarak ev verildiği ve bundan sonraki yıkımlarda da verileceği, eve yerleşene kadarki sürede ise kirayı ödeme konusunda yardıma ihtiyacı olanlara yardım edildiği ve edileceği söylenmektedir. Bu söylemler ise aslında belediyenin uygulamalarına yakın bilgiler içermektedir.

Sonuç

Türkiye’de önemli toplumsal ve ekonomik sorunlar arasında yer alan gecekondulaşma özellikle 1960 sonrasında belirginleşen bir olgudur. Gecekondulular kent yaşamı içinde ve kentsel yaşamın olanaklarından haberdar olmalarına rağmen, bu olanaklardan yararlanamayan kimilerine göre de kentli olmayan kişilerdir. Burada önemli olan husus görüşmecilerin Inkeles (1977, s. 154)’in modern insan tanımında yer alan değişime açık olma özelliğine uygunluğu, gecekonduya yaşayanların kentsel yaşamın olanaklarından yararlanmayı isteyip/istememe durumu bağlamında değerlendirdiğimizde elde edilen sonuçların neler olduğudur.

Çalışmada gecekonduların fiziksel özellikleri kadar bu alanlarda yaşayanların kentsel yaşamın olanaklarından yararlanmayı isteme durumları ve kentsel dönüşüm projeleri kapsamında yeni yapılacak alanlarda yaşama ilişkin düşünceleri ele alınarak aynı zamanda gecekonduya yaşayanların sosyal bütünleşmeye isteklilikleri de incelenmiştir. Bu bağlamda araştırmadan elde edilen sonuçlar gecekonduların fiziksel özellikleri, gecekonduya yaşayanların kentsel dönüşüme ilişkin bilgi düzeyleri ve kentsel dönüşüm uygulamasını isteyip/istememedikleri alt başlıkları altında toplanmıştır.

Gecekondu mahallesinin yerleşim yerine bakıldığında, yaklaşık olarak 1960’larda kurulan Hacılar Mahallesinin gecekondulaşmanın ilk ortaya çıkış tipine, bir başka ifade ile “kent merkezine yakın alanlardaki gecekondulaşma tipine” (Keleş, 1978, s. 187) uygun özellikler gösterdiği görülmektedir. Çünkü Hacılar Mahallesi Ankara’nın sanayi alanlarından sayılan Siteler bölgesine çok yakın bir bölgede kurulmuştur. Katılımcılara

bir başka yerdeki gecekondu bölgesinde değil de neden bu bölgede yaşadıkları sorulduğunda, bunun nedeninin Hacılar'ın hem şehir merkezinde olması, hem de iş yerlerine yakın olmasının olduğu öğrenilmiştir.

Gecekonduların fiziksel özelliklerine bakıldığında bunların ilk dönem gecekondu-ları gibi derme çatma, içeride tuvaleti olmayan, alt yapı sorunları olan gecekondu-lardan çok farklı oldukları gözlenmiştir. Mahalle daha çok 2 ve 3 odalı, içeride tuvaleti banyosu olan, alt yapı sorunu olmayan, bakımlı sayılabilecek evlerden oluşmaktadır. Bu da Kıray (1998, s. 24)'in söylemi ile, başlangıçta geçici mekanlar olarak görülen bu yerleşim bir-imlerinin zamanla kalıcı bir hale dönüşmesi, burada oturanların yaptıkları, kendilerine ait olan gecekondu-ların hakim hale gelmesi ile örtüşmektedir. Hem ilk gelenlerin birçok gecekondu birden yapmaları hem de ekonomik durumu biraz düzelenlerin başka alanlara taşınmaları ile mahallede kiracı sayısı artmış ve gecekondu-ların tipik özelliklerinden olan bahçe ve bahçede sebze yetiştirme, kümeste hayvan besleme gibi özellikler artık yok olmak üzeredir. Özellikle mahallenin ilk kurulduğu yıllardan 1990'lara kadar sütçülüğün yaygın olarak yapıldığı mahallede gerek hayvan beslenmesine ilişkin çıkan yasalar, gerekse şehre göç edenlerin sayısının artmasıyla yeni kiralık evlerin yapılması sonucu gecekondu-larda bu uygulamalar artık görülmemektedir. Maddi durumu iyileşenler gecekondu bölgesinden ayrılarak, yakınlardaki Etlik, Aydınlıkevler gibi mahallelere taşınmışlar, bu da mahallede kiracı sayısının atmasına neden olmuştur.

Katılımcıların kentsel dönüşüm projeleri hakkında bilgi sahibi olup/olmama durumları konusunda ise, 8 kadın görüşmecinin 7'si hariç diğer görüşmecilerin tamamının kentsel dönüşüm projesini duydukları sonucuna ulaşılmıştır. Ancak, kentsel dönüşüm yerine mahallelerde yıkım yapılması ve bunların yerine yeni konutların yapılmasına ilişkin bilgileri olup/olmadığı sorulduğunda, bu sefer görüşmecilerin tamamının bunu duydukları ve bu konuda bilgi sahibi oldukları görülmüştür. Bu, kavram olarak tam bilinmese ya da kullanılsa da gecekondu-larda yaşayanların kentsel dönüşüm projelerinden haberdar olduklarını göstermektedir. Görüşmeciler kentsel dönüşüm pro-jelerine ilişkin bilgilerini çevreden, televizyondan, belediyeden, gazeteden ve belediyenin web sayfasından edinmişlerdir. Bu konuda belediyeden birileri kendilerine bilgi vermemiştir. Ancak görüşmeciler bu konuda görevliler tarafından bilgilendirilmek istemektedirler.

Katılımcıların kentsel dönüşüm projelerinin kendi mahallelerinde uygulanmasına ilişkin düşünceleri konusunda elde edilen sonuçlar ise şu şekildedir.

Ev sahibi olanlar kentsel dönüşümün uygulanmasını istediklerini, kiracı olanlar ve çok katlı evi olanların çoğu ise uygulanmasını istemediklerini ifade etmişlerdir. Uygulanmasını isteyenler buna gerekçe olarak, daha iyi bir çevrede yaşama, temiz evde oturma, soba derdinden kurtulma, parkı, yolu olan bir mahallede yaşamının daha sağlıklı olacağını düşünmelerini, çocuklar ve gençler açısından daha sağlıklı ve güvenli

bir yer olacağını göstermişlerdir. Bu veriler kentleşmenin insanları kent olarak adlandırılan yere çekme sürecini (Wirth, 2002, s. 81) belirtmekle kalmamakta, aynı zamanda insanların kent yaşam biçimine açık olduklarını da göstermektedir. Görüşmecilerin bu yönleri ile Inkeles (1977)'in modern insan tanımının bir kısmına (yeniliğe açık olma) uygun özellikler gösterdikleri söylenebilir. Ancak katılımcılar her ne kadar kentsel dönüşümün uygulanmasını istiyoruz deseler de, bir yandan da komşuluk ilişkileri ve müstakil evde yaşamının verdiği rahatlığı özleyeceklerini de ifade etmektedirler. Kiracıların kentsel dönüşümün uygulanmasını istememelerinin nedeni ise, oturdukları ev yıkıldığında nereye taşınacakları sorunudur. Çok katlı evi olanların istememe nedenleri ise aldıkları yüksek kira gelirinden vazgeçmek istememeleridir.

Görüşmecilerin kentsel dönüşüm projelerinin uygulanması yönündeki isteklilikleri, kalkınma programlarında belirtilen, “göç edenlerin toplumla bütünleşmesi ve yaşam kalitelerinin artırılması hedefinin”, katılımcıların da istekleri arasında olduğunu göstermektedir. Katılımcılar bunun sağlanması için kentsel dönüşüm projelerini bir araç olarak görmektedirler. Kentsel dönüşüm projelerini uygulayan belediyelerin, proje kapsamındaki nüfusla görüşmesi, onları projeler hakkında bilgilendirmesi, onların isteklerini düşüncelerini dikkate alması ve özellikle mahallede yapılacak detaylı çalışmalar sonucu imar planlarını gerçekleştirmeleri durumunda, hem gecekonduların kentsel dönüşüme olan tepkileri daha olumlu yönde olacak, hem de bu projelerle hedeflenen planlı kentleşme, kalkınma ve yaşam standartlarında iyileşme sağlanacaktır. Bir başka ifade ile bu koşullar sağlandığında, kentsel dönüşüm projeleri sadece fiziki yapı ile ilgili olmayıp, sosyal yapıyı da dikkate alan projeler haline gelecektir.

Kaynakça

- Aktan, C. *11 Aralık 1969. Hukuk, İnsan Hakları, Yirminci Yüzyılda, Toplumsal Gelişme Birleşmiş Milletler Toplumsal Gelişme ve Kalkınma Bildirgesi*. http://www.canaktan.org/hukuk/insan_haklari/yirminciyuzyilda/toplumsal_gelisme.htm.
- Alpar, İ., Yener, S. (1991). *Gecekondu Araştırması*. DPT, Ankara: Sosyal Planlama Başkanlığı.
- Altındağ Belediyesi, 2005 Faaliyet Raporu. Altındağ Belediyesi, 2005.
- Bal, H. (1999). *Kent Sosyolojisi*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Bayraktar, E. (2003). Acis Konuşmaları, *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu*: 11-12-13 Haziran-2003, (5-6). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Canatan, K. (1995). *Bir Değişim Süreci Olarak Modernleşme*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Erder, S. (1996). *İstanbul'da Bir Kentkondu: Ümraniye*. İstanbul: İletişim.
- Erman, T. (1997). Squatter (Gecekondu) Housing Versus Apartment Housing: Turkish Rural-To-Urban Migrant Residents Persepectives. *Habitat Intl.*: Vol.28(No:1), 91-106.

- Erman, T. (1998). Farklılaşan Kırsal Kökenli Cemaat, Değişen Gecekondu: Bir Etnografik Araştırmanın Gösterdikleri. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, Vol.1 (Sayı:1), Güz, 44-59.
- Gökçe, B. (1993). *Gecekondularda Aileler arası Geleneksel Dayanışmanın Çağdaş Organizasyonlara Dönüşümü*. Ankara: TC. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları.
- Göksu, E. (2004). *Kentsel Dönüşüm Toplantıları*. Yayına Hazırlayan: Nilüfer Çınarlı, İzmir: Mimarlar Odası İzmir şubesi Yayınları.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2006-2008). Orta Vadeli Program (2006-2008). http://www.ekut-up.dpt.gov.tr/program/2006_08.pdf.
- Inkeles, A. (1977). The Modernization of Man. *Modernization: Dynamics of Growth*. Ed: Myron Weiner, Washington: Voice of America Series United States Information.
- Karpat, K. (1976). *The Gecekondu: Rural Migration and Urbanization*. Cambridge: Cambridge University Pres.
- Keleş, R. (1978). *100 soruda Türkiye'de Kentleşme. Konut ve Gecekondu*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- (1996). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.
- (1998). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Keskinok, Ç. (2001). Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Mekansal Planlama ve İller Bankası. *Avrupa Birliği Süreci ve Planlama*, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 5. Türkiye Şehircilik Kongresi, Ankara: TMMOB Şehir Plancıları Odası.
- Kıray, M. (1998). Gecekondu: Az Gelişmiş Ülkelerde Hızla topraktan Kopma ve Kentle Bütünleşememe. *Kentleşme Yazıları*, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Kongar, E. (1993). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Lerner, D. (1964). *The Passing Of Traditional Society*. London: The Free Press of Glencoe Collier Macmillan Limited.
- Levy, M. J. (1967). *Social Patterns and Problems of Modernization*. W. Moore, Robert Cook (Ed.). *Readings on Social Change*. Prentice Hall. Inc., New Jersey.
- Moore, W. E., Smelser, N. J. (1966). *Urbanization in Newly Developing Countries, Modernization of Traditional Societies Series*. Gerald Breese Bureau of Urban Research, London: Princeton University, Prentice Hall.
- Orta Vadeli Program (2006-2008), TC. Devlet Planlama Teşkilatı. 2006.
- Öktem, M. (2003). *Kent, Çevre ve Globalleşme*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Sarıbay, A. Y. (1985). *Türkiye'de Modernleşme, Din ve Parti Politikası*. İstanbul: Alan Yayınları.
- Sarioğlu, M. (2001). *Ankara Bir Modernleşme Öyküsü (1919-1945)*. Ankara: TC Kültür Bakanlığı Yayınları/2594.
- Sevgi, C. (1989). *Kentleşme Sürecinde İzmir ve Gecekondu*. İzmir: Kuvvet Matbaacılık.
- Skyscrspercivity. (t.y.) <http://skyscrspercivity.com/archive/index.php/t.290388.html>.
- Şenyapılı, T. (1998). *Cumhuriyetin 75. Yılı Gecekonduunun 50. Yılı 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Tekeli, İ. (2001). *Modernite Aşılırken Kent Planlaması*. Ankara: İmge Kitabevi.

- (1998). Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması. 75 *Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı. Teknik Toplantı, Başkent Ankara. *Üst Ölçek Planlama Sorunsalı*. (2002). Ankara: TMMOB Şehir Plancıları Odası. Ankara Şubesi.
- Torunoğlu, E. (2005). Kentsel Dönüşüm Pazarlamanın Dayanılmaz Hafifliği. http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=3681
- Ünverdi, H. Z. (2004). *Kentsel Dönüşüm Toplantıları*. Yayına Hazırlayan: Nilüfer Çınarlı, İzmir: Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yayınları.
- Wilson, W. J. (1987). *From The Truly Disadvantaged: The Inner City, The Underclass and Public Policy*. Chicago: University Chicago press
- Yasa, İ.(1966). *Ankara’da Gecekondu Aileleri*. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları, 46, Ankara: Akın Matbaası.